

# Belső-Ázsia nomád államai és birodalmai

## A türk birodalmak



Birtalan Ágnes

2025



# Tanulmányok

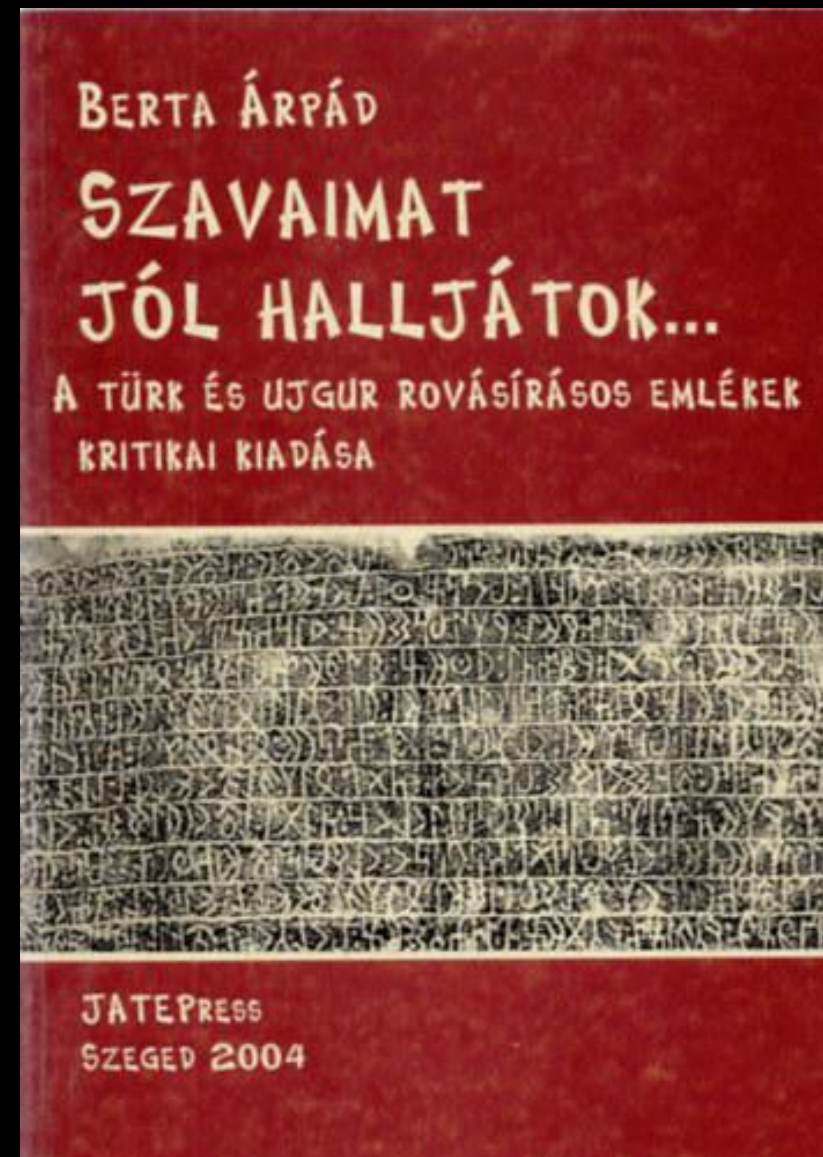
- Sinor, Denis. *The Cambridge History of Early Inner Asia*. Cambridge, Cambridge University Press 2008.
- Vásáry István: *A régi Belső-Ázsia története*. (Magyar Östörténeti Könyvtár 19.) Budapest, Balassi Kiadó 2003.

# Tanulmányok

- Harmatta János: Bizánc és a türkök kapcsolatainak kezdetei. *Antik Tanulmányok* 9 (1962) 39–53.
- Rybatzki, Volker: Titles of Türk and Uigur Rulers in the Old Turkic Inscriptions. *Central Asiatic Journal* 44 (2000) 205-292.
- Vásáry István: Nép és ország a türköknél. In: *Nomád társadalmak és államalakulatok*. Szerk. Tőkei Ferenc. (Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 18) Budapest, Akadémiai Kiadó 1983. 189–213.

# Források

- Thomsen, Vilhelm: Orhon Yazıtları Araştırmaları. *Türk Dil Kurumu*. Ankara 1993 [Az orhoni feliratok kutatása]
- Az orhoni türk feliratok magyar fordításaiból:
- Kakuk Zsuzsa (szerk.): *Örök köbe vésve. A régi török népek irodalmának kistükre a VII-től a XV. Századig*. Budapest, Európa Könyvkiadó 1985.





# A képek forrása (utolsó megtekintés: 2024.11.17.)

- Asena/Ashina. <https://openart.ai/discovery/md-6a17ba76-e384-4535-8e7f-292779fe1f14>
- Bilge Kagan. <https://iie.kz/?p=25991&lang=en>
- Bumin and Istemi. <https://www.artstation.com/artwork/KeJL59>
- Orkhon Inscription. [https://de.wikipedia.org/wiki/Orchon-Runen#/media/Datei:Kultegin\\_monument\\_Mongolia.JPG](https://de.wikipedia.org/wiki/Orchon-Runen#/media/Datei:Kultegin_monument_Mongolia.JPG)
- Türk Kaganate Map. <https://it.pinterest.com/pin/466544842660743394/>

# Török? és mongol? népek Belső-Ázsiában (ismétlés)

- Xiongnu Birodalom 匈奴 i.e. 3. század i.sz. 1. század
- Xianbei – Tabgach/Duoba (Wei) 386-535
- Rouran/Ruanruan kaganátus (Nirun) 330-555
- Türk kaganátusok 551-744
- Uighur kaganátus 744-840 (turkesztáni időszak: 9-13. század)
- A kirgizek törzsszövetsége 9-11. század
- Kitai/Kitan/Qidan 916-1125 Liao dinasztia







# I. Türk kaganátus 551/552-

- A zsuanszuanok legyőzése (alattvalóik, „kovácsaik” a türkök)
- Köktürk, Asina a farkas népe
- Eredetmítosz: farkas, Ötüken őshaza (cf. Góg és Magóg előtörése a lezárt területről)
- Bumin és Istemi – keleti (kagán) és nyugati (jabgu) „szárny”
- Titulatúra: kagán és jabgu; bég, sád, bujruk, tarkan (?)

# I. Türk kaganátus 2. a 6. század vége

- Turkesztáni és kelet-belső-ázsiai hódítások
- A Selyemút több szakaszának az ellenőrzése (szogd kapcsolatok)
- Külpolitika: szövetség az észak-kínai államokkal, a szászánida Iránnal, diplomáciai kapcsolatok kiépítése Bizánccal (568)
- Primer források: Menandros Protector (6. század)  
töredékesen fennmaradt adatai: Fehér Bence: *Menandrosz protector töredékei*. <https://mek.oszk.hu/21200/21292/>  
(2025. 11.03))

## II. Türk kaganátus

- A birodalom ketté űszakad (a 6. század vége)
- A keleti „szárny” (állam) kapcsolatai a Tang dinasztiával (618-907); Tang „fogság”, sinizálási törekvések
- A türkök önállósulása: Kutlug „Elteris/Iteris” kagán (682-691),
- Kapgan (691-716) fénykor, hódítások, diplomáciai sikerek
- Tonjukuk (681-717) – kínai neveltetésű hadvezér és tanácsadó
- Bilge kagán (717-734) és Kül tegin regnálása
- Titulatúra: kagán és jabgu; bég, sád, bujuk, bojla бага таркан
- Fejlett írásbeliség: orhoni feliratok (rovásírás)

# Kül tegin és Bilge kagán felirataiból (Z. Tóth Csaba nyomán)

- I N 4 Kül tegin fehér lován, Alpshalchin, rohammal támadott. Ez a ló itt esett el. Az Izgil népet elpusztítottuk. A Tokuz Oguz nép a saját népem volt. Ahogy a Menny és a Föld torzsalkodnak, úgy keltek fel ezek ellenünk. Egy éven belül ötször harcoltunk.
- II N 14 Türk nemzet, és akkor jó lesz néked, ismét hazatérhetsz, és nem lesz gondod. (. . .) A kínai császártól művészek (jöttek). A kérésem nem utasították el. Udvari művészeket küldtek. Építtettem velük egy külön (vagy kiváló?) csarnokot és (megparancsoltam nekik) kívül-belül különböző (kiváló?) festményeket (. . .). Lássátok [olvassátok]
- Forrás:Orhoni feliratok  
/https://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445\_acta\_hungarica\_2018\_11\_25  
3-295.pdf

# Kül tegin és Bilge kagán felirataiból (Z. Tóth Csaba nyomán)

- I E 1 Amikor a kék ég [kök tengri] fent, és a sötét föld [jagiz jir] lent készült,akkor készültek a kettő között az emberek fiai. Az emberek fiai fölé emelkedtek [mint uralkodók], az elődök, Bumin kagán [551-552, utódai a keleti kagánok] és Istemi kagán [554-576, utódai a nyugati kagánok];
- Id. Silzibul a perzsa forrásokban, Dizabul, Ziebel a bizánciaknál, Menandros, Theophanes műveiben]
- Forrás: Orhoni feliratok  
[/https://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445\\_acta\\_hungarica\\_2018\\_11\\_253-295.pdf](https://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11_253-295.pdf)



